

AMV en instrument hand in hand

Het pilootproject Musi'X bouwt expertise op omtrent een nieuwe aanpak voor de startende muzikleerling, de leerling die er op 8 jarige leeftijd (of mogelijks ook als tiener of volwassene) voor gekozen heeft om een muziekinstrument te leren bespelen.

Op zoek naar samenhang

Het leidende motief binnen Musi'X is er voor te zorgen dat de leerling de eenheid binnen zijn muziekopleiding ervaart. Dit betekent dat Musi'X zoekt naar een evenwicht en een evenwaardige plaats voor groepsmusiceren, instrumentale vorming en de algemene muzikale vorming. In die zin wordt het aanbieden van theoretische kennis enkel zinvol in een muzikale context van beleving en uitvoering.

Hoe bereik je nu dat er een eenheid is, dat AMV en instrument hand in hand gaan? Musi'X testte verschillende vormen hiervan uit. Gaande van geïntegreerd lesgeven, al dan niet in combinatie met teamteaching, instrumentgerichte amv, doe-gerichte amv met het eigen instrument, hoekenwerk, differentiatie per instrument, verdieping in de instrumentles, tot het organiseren van verregaand collegiaal overleg. Je kan hier meer over lezen in het hoofdstuk organisatievormen.

Om tot eenheid te komen is overleg en samenwerking van cruciaal belang. Zoeken naar gemeenschappelijk repertoire, het gebruiken van dezelfde terminologie, organiseren van groepsactiviteiten, themalessen en projecten, toepassen van hoekenwerk en differentiatie op maat van elk instrument zijn enkele voorbeelden van goed overleg.

Om de samenhang tussen de opleidingsonderdelen te bekrachtigen wordt bovendien gewerkt met een gezamenlijk leerplan. Het door Musi'X ontwikkeld leerplan is een holistisch geheel voor de volledige opleiding in de tweede graad, gezamenlijk overleg over de te behalen doelen tijdens vakwerkgroepen is een essentieel onderdeel geworden van de Musi'X werking.

Een even belangrijk aspect om tot samenhang te komen is samen musiceren. Binnen de visie van Musi'X is samen musiceren breder dan enkel het vak samenzang. Zowel vocaal als instrumentaal (met orffinstrumenten, boomwhackers, djembé maar vooral ook met het eigen instrument) samen musiceren is vanaf het prille begin de motor tot groepsdynamiek en speelplezier. Samen musiceren als een apart opleidingsonderdeel zorgt ervoor dat de eenheid tussen AMV en instrument zichtbaar aanwezig is.

musiceren staat centraal

In het verlengde van de zoektocht naar eenheid en samenhang is het vanzelfsprekend dat de startende leerling ook daadwerkelijk onmiddellijk kan starten met een gekozen instrument. In de huidige structuur van het deeltijds kunstonderwijs starten de leerlingen pas vanaf het tweede jaar effectief met een eigen instrument. Musiceren op het eigen instrument en het musiceren op zich staan centraal vanaf het prille begin.

Onmiddellijk kunnen starten met een instrument wordt door de leerlingen als zeer positief ervaren. Uiteraard genereert het ook een surplus aan kennis en vaardigheden op dit instrument en zorgt het bovendien voor een extra motivatie bij de leerling. Het rechtstreeks kunnen ervaren van de leerinhouden op het instrument maakt de inhoud van de eerder abstracte muziktaal voor de leerling bevattelijker.

Naar de kern van het musiceren

Alle kunstonderwijs, en dus ook het muziekonderwijs vindt zijn bestaansrecht in het helpen van mensen (kinderen, jongeren, volwassenen) om hun artistieke persoonlijkheid te ontplooiën.

De essentie van musiceren draait rond (zelf)expressie en communicatie. Muziek is in wezen een 'meta-taal' waarbij de musicus emotie, expressie en begrip omzet in tijd- en klankstructuren en deze betekenis geeft voor zichzelf, voor zijn medespelers en/of voor een luisterend publiek.

Deze artistieke ontwikkeling steunt op het verwerven van een aantal competenties die met elkaar in interactie staan en kunnen worden geclusterd rond zes rollen:¹

de onderzoeker
de vakman

de performer
de samenspeler

de kunstenaar
de unieke ik

Met deze zes rollen als uitgangspunt zoekt Musi'X er naar om de ontwikkeling van de muzikale persoonlijkheid concreet en breed vorm te geven. Musi'X onderzoekt dus de leerprocessen die nodig zijn om deze competenties te ontwikkelen. Vanuit de praktijkervaringen brengt Musi'X adequate didactische werkvormen en de voorwaarden voor een aangepaste leeromgeving in kaart en bundelt deze expertise in een leerplan.

ervaren en beleven

Vertrekken vanuit de ervaring en beleving

Musi'X vertrekt vanuit het ervaren en het doen. De leerling leert door te luisteren, na te bootsen, te herhalen en door zelf te 'knutselen, te improviseren, te componeren met de leerstof.

Van bij de aanvang wordt het auditieve geheugen van het kind geprikkeld. Hij/zij wordt er toe aangezet te luisteren naar zichzelf. Op die manier legt de leerling een correct mentaal model vast van de uitvoering en leidt een doe-gerichte aanpak ook tot een beter muzikaal begrip.

Effectief luisteren vraagt naar pre-luisteren, naar het zich voorstellen hoe de klank zou moeten klinken (inwendig voorstellingsvermogen). Notatie wordt geïntroduceerd als het klankvoorstellingsvermogen voldoende is ontwikkeld. Dit houdt in dat het intuïtief ervaren en het musicerplezier op de eerste plaats komen. De gevoelsmatige en motorische ervaring moeten het leren van symbolen voorafgaan.

Notatie en theoretische kennis dienen ter versterking (reinforcement) van deze vaardigheden, niet als doel op zich. Theoretische kennis wordt geïntegreerd als de aangereikte theorie gekoppeld wordt aan het repertoire en het niveau van de leerlingen en dus door hen onmiddellijk kan worden toegepast.

Leren lezen en omgaan met muzieknotatie zijn complexe vaardigheden en vragen een geïntegreerde aanpak die vertrekt vanuit het auditief ervaren en het muzikaal begrip. Op elk niveau in de ontwikkeling dient de leerkracht zowel het uitvoeren met als zonder partituren te stimuleren.

Iedereen een kunstenaar

Musi'X gelooft in de muzikale capaciteiten van elk kind. Onderzoek heeft uitgewezen dat muzikale begaafdheid kan worden ontwikkeld. Iedereen is tot op zekere hoogte 'muzikaal begaafd'. Genetische factoren spelen mogelijk mee maar veel belangrijker dan deze erfelijke factoren zijn de vroege ervaringen met musiceren en het onderdompelen in een muzikale omgeving. Sloboda stelt dat het op jonge leeftijd ontwikkelen van expressieve vaardigheid en technische vaardigheden hierbij een rol spelen.² Dit wordt bevestigd door de theorie van Gardner over de meervoudige intelligentie.³

¹ Zie pilootprojecten 'Kunstig Competent' en 'Competent in artistieke competenties' (Erik Schrooten, Luk Bosmans)

² Sloboda stelt dat verschillen in muzikale prestaties kunnen worden toegeschreven aan verschillende kennisverwerkende structuren en strategieën voor het omgaan met muziek: verschillen in ervaringen in de vroege kinderjaren. Het zijn dus in essentie emotionele factoren die de motor zijn om de vaardigheid om muziek te begrijpen, de vaardigheid om muzikale structuren te ontdekken en te gebruiken bij omgaan met muziek te ontwikkelen

³ Uit onderzoek van de stadia en fasen in de ontwikkeling van de kunstzinnigheid vanuit experimenten en waarnemingsmethoden komt Gardner tot volgende definitie: de menselijke intelligentie is een bio-psychologisch potentieel om informatie te verwerken, dat in werking kan worden gesteld in een

Speelplezier als motor van het leerproces

Musi'X wil vertrekken vanuit de ervaring en de beleving en deze centraal stellen in het leerproces. Het pilootproject zoekt naar aansluiting bij de initiële interesse van de leerlingen en hun spontane muzikale uitingen.⁴

Speelplezier komt tot stand wanneer de leerling zich vrijelijk kan uitleven. Het is de motor voor het verwerven van noodzakelijke muzikale vaardigheden en kennis. Het beheersen van kennis en vaardigheden leidt tot het onderzoeken van nieuwe mogelijkheden en deze leiden op hun beurt weer tot meer speelplezier. Oprecht musiceerplezier situeert zich in de regionen van de 'flow', die Csikszentmihalyi definieert als de 'moeiteloze inspanning', die ontstaat in een activiteit als de doelen duidelijk zijn, de feedback relevant is en de uitdagingen in evenwicht zijn met de vaardigheden. Op deze manier wordt de aandacht geordend en wordt de activiteit een doel op zich.⁵

Spelend leren, lerend spelen

Musi'X gaat op zoek naar de voorwaarden om speelplezier te stimuleren. Vertrekpunt is de leefwereld van de leerling. De vaardigheden die worden aangereikt zijn in overeenstemming zijn met de capaciteiten van de leerling.

Een 'juiste' (muzische) omgeving creëren:

- de leerling onderdompelen in een muzikaal bad, te vergelijken met een taalbad: een kind neemt alles op, herhaalt, probeert opnieuw... Dankzij het voortdurend herhalen leert het op natuurlijk wijze
- de leerling vertrouwd maken met een eenvoudig basisrepertoire (diverse genres: volksmuziek, kunstmuziek...)
- de leerling positieve podiumervaringen bieden, waarbij het onderhouden van het gekende repertoire leidt tot herkenbaarheid en speelplezier en de graduele opbouw van het repertoire (toenemende complexiteit) de muzikale geletterdheid van de leerling ontwikkelt.

Onderzoeken en exploreren

Musi'X wil de leerling aanzetten tot exploreren. Dit houdt in dat deze de ruimte krijgt om met het gekende materiaal iets 'nieuws' te creëren. Een veilige context en een gestructureerde, begeleide aanpak kunnen aan de leerling impulsen geven om vrijelijk met het materiaal om te gaan en een eigen betekenis geven aan de gekende klank- en tijdspatronen.

Onderzoek⁶ heeft immers aangetoond dat muzikale rijpheid het best wordt verkregen binnen een context waarin er een evenwicht is tussen discipline en vrijheid. Dit houdt in dat formele oefening (stukken, toonladders, techniek oefenen...) en informele oefening (gekende stukken spelen, improviseren, spelen en uitproberen allerlei...) beide noodzakelijk zijn in de ontwikkeling van een mature muzikale persoonlijkheid.

culturele situatie om problemen op te lossen of producten te scheppen die van waarde zijn in een cultuur. Het gaat dus niet om iets dat kan worden gezien of geteld, maar wel over (neurale) vermogens die wel of niet worden geactiveerd, afhankelijk van de waarden in een bepaalde cultuur, de kansen die die cultuur biedt en de persoonlijke beslissingen die individuen en/of hun families, leraren en anderen nemen

⁴ Bjorkvold verwijst naar de 'muzische imperatief' die bij elk kind aanwezig is. In zijn optiek vormt het spelelement de basis voor de muzikale ontwikkeling.

⁵ Mihaly Csikszentmihalyi definieert flow-activiteiten als optimale ervaringen met volgende kenmerken:

- ze stellen ons in staat ons te richten op doelen die helder en verenigbaar zijn
- ze verschaffen onmiddellijke feedback (situatie al of niet verbeterd)
- de eigen vaardigheden moeten volledig worden benut om een bezigheid te volbrengen die de speler maar net aankan (relatie tussen maximale vaardigheid en maximale uitdaging)

⁶ Onderzoek van 257 muziekstudenten door Sloboda & Davidson (1996)

Samen spelen vanaf het prille begin

Bij Musi'X neemt het groepsmusiceren een belangrijke plaats in. Door samen te spelen ontstaan dynamiek en interactie. Deze zijn belangrijke sleutels tot speelplezier.

Samenspelvaardigheden - zoals het leren luisteren naar elkaar en het reageren op elkaar of op een teken - worden ontwikkeld in samenzang- of samenspeelmomenten. Het ontwikkelen van deze samenspelvaardigheden is van in bij de aanvang van de muzikale opleiding cruciaal. Naast de stem wordt gebruik gemaakt van het eigen instrument of een aangepast instrumentarium (Orff-instrumenten, Djembé, Boomwhackers...).

Instrumentaal vakmanschap

Om te functioneren in samenspelvormen moet de leerling zich voldoende instrumentaal-technische vaardigheden eigen maken. Dit houdt in dat individuele aandacht en zorg voor de persoonlijke instrumentale ontwikkeling van in het begin van de opleiding ook voldoende ruimte dienen te krijgen. De initiële motivatie om muziek te leren start vaak bij het verlangen om een instrument te leren bespelen. Het is dan ook noodzakelijk dat de leerling ook onmiddellijk kan starten met een instrumentopleiding en dat het 'spelen' centraal staat in de opleiding.

Attitudes

Om een leerling muzikaal te ontwikkelen zijn ook de ontwikkeling van een aantal attitudes van cruciaal belang.

- Het stimuleren van de **motivatie** is een eerste vereiste. Hiervoor moet de leerling vertrouwen krijgen in de eigen mogelijkheden. Onderzoek toont aan dat het zelfconcept van leerlingen hun gedrag determineert en mee bepaalt hoe ze omgaan met succes en tegenslag.⁷
- De leerling kan pas dan ook een basis van **podiumattitude** ontwikkelen, waarbij hij/zij leert elementaire presentatievaardigheden te beheersen en zich durft muzikaal te uiten voor een publiek
- Ook het ontwikkelen van de **zelfstandigheid** en het kunnen aanwenden van een goede **studiemethode** zijn fundamentele grondvoorwaarden om zich artistiek te kunnen ontplooiën.

Bronnen

- BJÖRJKVOLD, Jon-Roar: De muzische mens. Het kind en het lied - Spelen en leren in alle levensfasen (Freidig Vorlag Oslo1989 – Uitg.Ad Donker 1992 – ISBN 90 6100 375.X))
- CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly: Finding Flow. The psychology of Engagement with Everyday Life (1997) – De weg naar Flow (Uitg.Boom Amsterdam 1999 – ISBN 90 5352 535 I)
- GARDNER, Howard: Soorten Intelligentie. Meervoudige intelligenties voor de 21ste eeuw (New York, 1999 – Uitg. Nieuwezijds 2002 – ISBN 90 5712 133 6)
- PARCUTT, Richard & McPHERSON, Gary E.: The science and psychology of music performance. Creative strategies for teaching and learning (Oxford University Press 2002 – ISBN 978 0 19 513810 8)
- PAJARES F., Self-efficacy beliefs and mathematical problem solving of gifted students. (Contemporary Educational Psychology, 21, 1996)
- SLOBODA; John A.: The Musical Mind, The cognitive psychology of music. (Oxford University Press 1986)
- SLOBODA, John A. Talent, motivatie, oefening en succes – in: EVERS, JANSMA e.a.: Muziekpsychologie, Van Gorum 1995

⁷ (Pajares, 1996 - Hackett, 195) Het kind legt een relatie tussen het waarderen van een activiteit en hun competentie om die activiteit uit te voeren, de verwachtingen, hun zelfvertrouwen en hun capaciteit om die doelen te bereiken.

Hun zelfconcept determineert hun gedrag. Het oefent invloed uit op hun individuele keuzes, hun inspanning, hun volharding bij moeilijkheden, hun denkpatronen en hun emotionele reacties. De perceptie van persoonlijke competentie is zo krachtig dat zij de motivatie en de verdere ontwikkeling van de vaardigheden beïnvloedt